

Кучук А.М.,
професор кафедри теорії та історії
держави і права Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ АКСІОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

Загалом, право є не статичним, а динамічним явищем (хоча це не означає, що воно не є стабільним; праву властива і певна стабільність, інакше воно не змогло б виконувати свою основну функцію – регулювання суспільних відносин), відповідно, зрозуміти причини еволюції, коеволюції суспільства і права, встановити фактори таких змін і дозволяє саме синергетичний підхід.

Важливим не лише в теоретичному, але і практичному сенсі є застосування цього підходу для дослідження права України, зокрема з метою з'ясування можливості гармонізації з *acquis communautaire*, визначення ступеня імплементації окремих норм *acquis communautaire* у національне право тощо.

Дослідження соціальних явищ, яким є і право, має ґрунтуватися на аксіологічному підході. Одним із предметів філософських дискусій (а ще більше теологічних) є наявність / відсутність абсолютних цінностей, однією з яких, наприклад, можуть бути права людини. Водночас, цивілізоване суспільство, що пережило дві світові війни виробило для себе систему цінностей, яка ґрунтується на гуманізмі. Саме гуманістична ідеологія є базисом міжнародного права. У преамбулі Статуту ООН зазначається: «Ми, народи Об'єднаних Націй, сповнені рішучості позбавити прийдешні покоління нещастя війни, яка двічі в нашому житті принесла людству невимовне горе, і знову утвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків та жінок і в рівність прав більших та малих націй, та створити умови, за яких можуть дотримуватися справедливість і повага до зобов'язань, що випливають із договорів та інших джерел міжнародного права, і сприяти соціальному прогресу й поліпшенню умов життя при більшій свободі» [1].

Наріжним каменем гуманізму є людина. Навколо неї вибудовується вся система соціуму, саме людині мають служити соціальні інститути. Сприйняття цієї цінності закріплено у Основних законах багатьох дер-

жав, не є винятком у цьому аспекті і Україна: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [2] – проголошується у ч.1 ст. 3 Конституції України.

Слід зауважити, що одним з положень, яке опосередковано дією принципу Бора згаданого вище, є «факт відкриття німецьким фізиком Вернером Гейзенбергом, закону співвідношення невизначеностей. Його дію можна визначити як визнання неможливості однакового опису двох об'єктів з однаковою точністю, якщо ці об'єкти належать різним системам» [3]. Таке суто фізичне положення з повною мірою відноситься і до вивчення права та пізнання сутності правового поліцентризму. Перефразувавши Вернера Гейзенберга можна наступним чином сформулювати співвідношення невизначеностей: неможливо одночасно досліджуючи право різних культур (цивілізацій), отримати єдине правильне знання про право. Як наголошує польський філософ сучасності Л. Колаковський: «Ми можемо уявити собі всеохопне братерство вовків, але не людей, оскільки потреби вовків обмежені й визначені, тож їх можна було б загалом вдовольнити, в той час як людські потреби не мають меж, які можна було б окреслити, а відтак ідея повного задоволення суперечить їхній різноманітності й невизначеності» [4, с. 15].

Не можна не згадати і рішення Європейського суду з прав людини у справі SAS проти Франції (S.A.S. v. France), прийняте 1 липня 2014 року. Заявниця – громадянка Франції – мусульманка стверджувала, що їй через набуття чинності законом від 11 квітня 2011 року № 2010-1192 забороняється носити паранджу, що закриває все обличчя, оскільки цей закон забороняє закривати обличчя в публічних місцях. Більшістю голосів було вирішено, що у справі не було порушення статей 8 та 9 Конвенції, а також одностайно, що не було порушення статті 14 Конвенції. На думку Суду, повага до мінімальних стандартів цінностей відкритого демократичного суспільства, умови співжиття, зокрема закритість обличчя, сприймається державою як порушення прав інших людей жити у просторі соціалізації, яка робила співжиття легшим [5].

Загалом зміст аксіологічного підходу передбачає низку положень, які необхідно врахувати досліднику, до яких зокрема належать такі:

- рівноцінність різних поглядів на право, різних концепцій розуміння права; неправильність твердження про «неповноцінність» інших культур, їх недорозвиненість тощо;
- дослідження соціального явища, в тому числі і права, має враховувати культурне середовище в якому воно перебуває;
- синергія замість поглинання і нав'язування;

- прагматизм, що заснований на соціокультурному розумінні цінностей.

З наведеного можна зробити висновок про те, що одне і те ж явище різними людьми чи їх групами сприймається по-різному. Більш того, одним і тим же суб'єктом одне і те ж явище залежно від обставин те ж сприймається по-різному. Слід зазначити, що на цьому неодноразово наголошував і Європейський суд з прав людини. У справі «Бекер проти Австрії» (*Becker v. Austria*) Суд зазначає, що «Однак заявник у цій справі працював стоматологом. Навіть при тому, що наявність водійського посвідчення могло допомогти заявнику дістатися до місця роботи в свою стоматологічну клініку, немає ніяких доказів того, що водійське посвідчення було необхідною умовою для його роботи за фахом. Однак Суд вважає, що висновок про неприйнятність статті 6 § 1 Конвенції тільки через цю причину був би некоректним, оскільки, залежно від конкретних обставин справи, одні і ті ж водійські права або дозвіл можуть або не можуть розглядатися, для цілей статті 6 § 1, як необхідна умова для заняття конкретною професією [6].

У справі *Вінтер та інші проти Сполученого Королівства* (*Vinter and others v. the United Kingdom*) Європейський суд з прав людини переглянув у світлі досягнення таких цілей покарання як запобігання та реабілітація підхід до питання, чи можна вважати довічне позбавлення волі таким, що може бути зменшено, зазначивши, що воно вважається таким, коли допускається перегляд, який дозволяв би національним органам влади розглянути питання того, чи були зміни в житті ув'язненого значними і під час відбування покарання був зроблений такий прогрес в напрямку реабілітації, що це означає, що подальше ув'язнення більше не може бути обґрунтованим з правомірних пенологічних підстав. Крім того, Суд вперше пояснив, що довічно ув'язнений має право знати на початку свого строку ув'язнення, що він повинен робити, щоб претендувати на звільнення, і за яких умов, у тому числі коли матиме місце перегляд його покарання або коли про такий перегляд можна клопотати [7].

У справі «Трабелсі проти Бельгії» (*Trabelsi v. Belgium*) Європейський суд з прав людини змінив своє бачення розв'язання питання екстрадиції: «За цих умов Суд вважає, що довічне ув'язнення, яке може бути застосоване до заявника, не може бути визнане як таке, що може бути зменшеним, у цілях ст. 3 Конвенції у розумінні рішення у справі *Вінтер та інші*. Наразивши заявника на ризик поводження всупереч цьому положенню, Уряд спричинив відповідальність держави згідно з Конвенцією. Суд, відповідно, доходить висновку, що екстрадиція заявника до США становила порушення статті 3 Конвенції» [8].

Для України, в якій продовжуються державотворчі процеси, визна-

чаються пріоритети розвитку, важливим є обрання відповідної системи цінностей (до того ж, не тільки *de jure*, але і *de facto*): в якій право розуміється як воля держави і, відповідно, визнається пріоритет держави над людиною або іншої – в якій право розглядається як свобода, а відтак, права людини є визначальним фактором прийняття державних рішень. Зауважимо, перша система була характерна, зокрема, для СРСР, друга система обрана європейськими державами.

На сьогодні, незважаючи на проголошення нашою державою людини основною цінністю, декларування європейського вибору, національна правова система продовжує традиції Радянського Союзу.

Бібліографічні посилання:

1. Устав Организации Объединённых Наций и Статут Международного Суда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/charter-united-nations/index.html>.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
3. Принцип додатковості, його прояви і сутність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr-article.com/index.php?newsid=38333>.
4. Колаковський Л. Мої правильні погляди на все / Пер. з польської С.Яковенка. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2005. – 280 с.
5. Case of S.A.S. v. France, Application no 43835/11, Council of Europe: European Court of Human Rights, 1 July 2014, available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145466>.
6. Case of Becker v. Austria, Application no 19844/08, Council of Europe: European Court of Human Rights, 11 June 2015, available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155088>.
7. Case of Vinter and others v. the United Kingdom, Application nos 66069/09, 130/10, 3896/10, Council of Europe: European Court of Human Rights, 9 July 2013, available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122664>.
8. Trabelsi v. Belgium, Application no. 140/10, Council of Europe: European Court of Human Rights, 4 September 2014, available at: <http://www.refworld.org/docid/540857bc4.html>.

Білозьоров Є.В.,
заступник директора
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ
У МЕТОДОЛОГІЇ СУЧАСНОГО ПРАВознавства**

Розбудова державності України в умовах сьогодення вимагає переосмислення та концептуалізації наукових ідей та поглядів, що торкаються сутності і значення чинників, які впливають на формування правової держави. Розвинена наука, високий рівень освіти та культури, у